

Ἀριστοτέλης κεκίνηται πρὸς τὸ τιθέναι τὰ ἡμῖν νοητὰ μὴ εἶναι ὑπάρξει τινὶ καθ' ἑαυτὰ νοητά, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰσθητῶν γίνεσθαι· ὅθεν ἔδει τιθέναι δύναμιν τοῦτο ποιήσουςαν· καὶ αὕτη ἐστὶν ὁ ἐνεργεία νοῦς. Τούτου τοίνυν χάριν ἡμῖν ὁ ἐνεργεία νοῦς ὑπόκειται, ὡσθ' ἡμῖν ἀνάλογα ποιεῖν τὰ νοητά. 6
 Τοῦτο δὲ οὐχ ὑπεραίρει τὸν τρόπον τοῦ νοητοῦ φωτὸς καὶ ἡμῖν οἰκείου. Ὅθεν οὐδὲν κωλύει αὐτῇ τῇ φωτὶ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὴν ἐνεργείαν ἀποδιδόναι τοῦ ἐνεργεία νοῦ, μάλιστα ὅτι καὶ Ἀριστοτέλης τὸν ἐνεργεία νοῦν φωτὶ παραβάλλει.

10 LXXVIII. — Ὅτι Ἀριστοτέλους δόξα, τὸν ἐνεργεία νοῦν οὐ χωριστὴν οὐσίαν εἶναι, ἀλλὰ τι τῆς ψυχῆς.

Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸς φησιν, ὡς ἀνάγκη καὶ τῇ ψυχῇ τὸ μὲν εἶναι ὡσπερ ὕλην τὸν δυνάμει νοῦν, τὸ δὲ ὡς ποιητικὸν αἷτιον, τὸν πάντα ποιοῦντα νοῦν, ἦτοι τὰ ἐνεργεία νοητὰ, τὸν ἐνεργεία νοῦν δηλαδή· ὡστε 16
 τὸ τῆς ψυχῆς εἶναι λέγει τὸν ἐνεργεία νοῦν καὶ οὐ χωριστὴν οὐσίαν, καὶ αὐτὸν τε καὶ τὸν δυνάμει νοῦν τίθησι διαφοραὶ εἶναι ψυχῆς καὶ ἐν αὐτῇ εἶναι.

Ἔτι, ἔξιν λέγειν τὸν ἐνεργεία νοῦν ἐξηγούμενος, ὅτι ὡσπερ φῶς ἐστίν, οὔτε δὲ ἔξιν αὐτὸν νοεῖ ὡσπερ ἀποτέλεσμα τι τοῦ νοῦ τοῦ ἐνεργεία, 20
 ἀλλ' αὐτὸν τὸν νοῦν ἔξιν φησίν, οὐ ἐστὶ πάντα ποιεῖν· οὔτε κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ποιότητος εἶδος νοεῖ τὸν νοῦν ἔξιν εἶναι. Εἰ γὰρ καὶ λέγεται πού ἔξιν εἶναι τῶν ἀρχῶν ὁ νοῦς, ἀλλ' ἢ ἔξιν ἐκείνη ἐκ τῶν αἰσθήσεων εἰλημ-
 μένη ἀποτέλεσμα ἐστὶ τοῦ ἐνεργεία νοῦ, ὅς τὰ δυνάμει νοητὰ καὶ φαντάσ-
 ματα ἐνεργεία ποιεῖ νοητὰ ἐνεργεία· ἀλλ' ἔξιν ἐνταῦθα νοεῖ ὡς πρὸς τὴν 26
 στέρησιν καὶ τὴν δύναμιν ἀντιδιαίρεται, ὡσπερ ἅπαν εἶδος καὶ ἐνεργεία ἔξιν δύναται λέγεσθαι. Εἶτα προστίθησιν, ὅτι οὗτος ὁ ἐνεργεία νοῦς χωριστός ἐστὶ καὶ ἀμιγῆς, καὶ ἀπαθής, καὶ ἐνεργεία οὐσία. Τὸ γοῦν ἀμιγῆς καὶ χωριστὸν καὶ τῇ δυνάμει νῆ ἀπλῶς ἀποδέδωκεν· τὸ δὲ ἀπαθὲς μετὰ προσδιορισμοῦ· οὐ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησις, ἀλλ' ὡς δυνάμει ὦν πρὸς τὰ
 f. 57^v νοητὰ· | τὸ δὲ τέταρτον ἀπέφησε τοῦ δυνάμει νοῦ, καὶ ἴδιον τοῦ ἐνεργεία νοῦ. Οὐ βούλεται δὲ Ἀριστοτέλης τὸν ἐνεργεία νοῦν ἐντεῦθεν οὐσίαν εἶναι χωριστὴν, ἀλλ' ὅτι χωριστός ἐστὶν ὡς μὴ ἔχων ὄργανόν, ὃ δὲ περὶ τοῦ δυνάμει νοῦ λέγει ὁμοίως· τὸ δὲ λέγεσθαι αὐτὸν οὐσίαν ἐνεργεία εἶναι οὐ μάχεται τῇ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἐν δυνάμει εἶναι, ὡς εἴρηται. Ἐκ 36
 πλειόνων οὖν ῥητῶν τοῦ Ἀριστοτέλους δείκνυται δόξαν αὐτοῦ γεγονέναι τὸ τὸν δυνάμει νοῦν, καθόσον ἐστὶν ἐν δυνάμει, πρότερον εἶναι τῇ χρόνῳ τοῦ ἐνεργεία νοῦ· τὸν δὲ ἐνεργεία νοῦν ἀξίαν καὶ φύσει πρότερον, ἀμφω δὲ εἶναι χωριστοὺς ὡς ἄνευ ὀργάνων ὄντας σωματικῶν, καὶ ἀμφω ἐν μέρος

4 ἀνάλογα: ἀνάλογον A: distraction 36 τὸ denx fois répété dans A

καλείσθαι τῆς ψυχῆς, ὅτι καὶ ἀμφοῖν νοοῦμεν ἐνεργείᾳ τῇ πρὸς τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς ψυχῆς παραθέσει, εἰ καὶ διήρηται τοῦτο τὸ ἐν ταῖς εἰρημέναις πρὸς ἑαυτὸ διαφοραῖς, ἦτοι τῷ δυνάμει καὶ τῷ ἐνεργείᾳ, καὶ τῷ τὸν μὲν εἶναι δυνάμει δηλονότι τὰ νοητά, τὸν δὲ ἐνεργείᾳ εἶναι αὐτά, χωριστὸν δέ τι καὶ ἀμφω εἰσι τῆς ψυχῆς (εἰσι) μέρος, καὶ ἀίδιον ὡς μὴ σώματος ἠρτημένον. 5

LXXIX. — Ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ οὐ φθείρεται, φθειρομένου τοῦ σώματος.

Πᾶσα γὰρ νοερά οὐσία ἐδείχθη ἀφθαρτος εἶναι· ἡ δὲ ψυχὴ οὐσία 10 τίς ἐστὶ νοερά.

Ἔτι, οὐδὲν φθείρεται ὑφ' οὗ τελειοῦται· αἱ γὰρ πρὸς τὴν τελειότητα καὶ φθορὰν μεταβολαὶ ἐναντία εἰσὶν· τελειοῦται δὲ ἡ ψυχὴ ἐπιστήμη καὶ ἀρετῇ, ἀποχωροῦσα πῶς τοῦ σώματος ἐν τῷ τὰ αἴτια μᾶλλον θεωρεῖν καὶ ἐν τῷ τὰς σωματικὰς ἀγχειν ἐπιθυμίας. Οὐ δεῖ δὲ ὑπονοεῖν μήποτε 15 ἡ ἐνέργεια χωρίζουσα τελειοῖ, ἡ δὲ κατὰ τὸ εἶναι διαίρεσις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ σώματος φθείρει· ἡ γὰρ ἐνέργεια τοῦ πράγματος τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἔπεται φύσει καὶ τελειοῦται αὕτη, ὡς ἡ οὐσία αὐτοῦ τελειοῦται. Οὐκ ἄρα φθείρεται ἡ ψυχὴ τῷ τοῦ σώματος χωρισμῷ.

Ἔτι, τὸ ἴδιον τῆς ψυχῆς τελειωτικόν, ἀφθαρτον, τὸ νοεῖν· τούτῳ 20 γὰρ διαφέρει τῶν ἄλλων· τὸ δὲ νοεῖν τῶν καθόλου ἐστὶ καὶ ἀφθάρτων· τὰς δὲ τελειότητας τοῖς τελειωτοῖς ἐν λόγῳ εἶναι ἀνάγκη.

Ἔτι, ὁ ἀνθρώπος διὰ τοῦ νοῦ τοῦ εἶναι ἐπιλαμβάνεται οὐ κατὰ τι νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς, ὥστε αἰεὶ εἶναι ἐφίεται φύσει, καὶ οὐκ ἔστιν εἰκῆ τὴν φυσικὴν εἶναι ἔφεισιν. 25

Ἔτι, εἰ τὸ τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν δεκτικὸν πρῶτον, ἀφθαρτον κατ' οὐσίαν, ἡ πρώτη ὕλη, πολλῷ μᾶλλον ὁ δυνάμει νοῦς, ὁ τῶν φύσει μονιμωτέρων, τῶν νοητῶν εἰδῶν δεκτικός.

Ἔτι, τὸ ποιοῦν τοῦ ποιουμένου τιμιώτερον· ἀλλ' ὁ ἐνεργείᾳ νοῦς | ποιεῖ ἐνεργείᾳ νοητά, ὡς εἴρηται, ἅπερ εἰσὶν ἀφθάρτα καθόσον νοητά· f. 58 πολλῷ ἄρα μᾶλλον ὁ ἐνεργείᾳ νοῦς ἀφθαρτος, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἧς φῶς αὐτός ἐστιν.

Ἔτι, πᾶν εἶδος φθείρεται ἢ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἐναντίου, ὡς ἡ θέρμη τῇ ἐπικράσει τοῦ ψυχροῦ, ἢ τῇ φθορᾷ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου, ὡς ἡ ὀρατικὴ δύναμις τῇ φθορᾷ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἢ ἐπιλείπουσής τῆς αἰτίας αὐτοῦ, ὥσπερ 35 τὸ τοῦ ἀέρος φῶς, ἐπιλείποντος τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τούτων δὲ οὐδὲν τῇ ἀνθρωπίνη ψυχῇ προσήκει· οὐσία γὰρ οὐσῆ οὐδὲν ἐστὶν ἐναντίον. Δεκτικὴ μὲν οὖν ἐστὶ τῶν ἐναντίων εἰδῶν καὶ λόγων ὡς γνωστικῆ.

5 Le second εἰσι est une répétition inutile

Ἄλλ' οὐδὲ ἤρτηται τὸ εἶναι αὐτῇ τοῦ ἰδίου ὑποκειμένου, αἰδιόν τε ἔχει μόνην αἰτίαν, ὡς μετὰ ταῦτα δειχθήσεται.

Τούτῳ δὲ καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς καθολικῆς πίστεως συμφωνεῖ· ἐν γὰρ τῷ Ἐκκλησιαστικῷ, μετὰ τὸ εἰρησθαι πολλά ἐκ πρῶτου τῶν κακῶς φρονούντων περὶ ψυχῆς, ὡσπερ ἀφορίζομενος ἐν τῷ τέλει προστίθησιν· „Ἔως ὃ χεὺς εἰς τὴν γῆν ἐπιστρέψει, ὅθεν ἦν, καὶ ἐπανέλθοι τὸ πνεῖν πρὸς τὸν δόντα αὐτό“. Καὶ ἀπειροὶ χρήσεις ἐν τῇ Γραφῇ, αἱ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς διαμαρτύρονται.

10 LXXX. — Ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ φθείρεται.

Κατὰ τοὺς ὑποτιθεμένους τὴν τοῦ κόσμου αἰδιότητα καὶ τὴν κίνησιν αἰδιόν καὶ τὴν γένεσιν ἐπομένως, ἀπειροὶ ἀνθρώποι τεθνήκασιν πρὸ ἡμῶν, καὶ εἰ μένουσιν ἐν τῷ αὐτῶν πλήθει ἀφθαρτοὶ οὖσαι αὐτῶν αἱ ψυχαί, ἐνεργεῖα νοῦ εἰσὶν ἀπειροὶ αἱ τῶν προτεθνηκότων ψυχαί· ἀλλὰ τὸ ἐνεργεῖα ἀπειρον οὐκ ἔστιν ἐν τῇ φύσει.

Ἔτι, εἰ μὴ φθείροιτο φθειρομένου τοῦ σώματος, συμβεβηκότως ἐνοῦται τῷ σώματι· τὸ γὰρ ἐπιδὸν καὶ ἀποχωροῦν καὶ μὴ φθίρον συμβεβηκότως ἔπεισι, καὶ τοῦτο λόγῳ τοῦ συμβεβηκότος. Ἔσται τοίνυν ὁ ἀνθρώπος κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, καὶ περαιτέρω, οὐδὲν ἔσται εἶδος τὸ ἀνθρώπινον· ἐν γὰρ εἶδος ἐκ τῶν κατὰ συμβεβηκὸς ἡνωμένων οὐ γίνεται· ὁ γὰρ λευκὸς ἀνθρώπος οὐκ ἔστι τι εἶδος.

LXXXI. — Λύσεις τῶν εἰς τοῦναντίον λόγων.

Κατὰ μὲν Πλατωνικοὺς, τοῦτο ῥάδιον λύεσθαι τὸ ἀπὸ τῆς αἰδιότητος ἐπιχείρημα· τὰς αὐτὰς γὰρ ἔφασαν ψυχὰς διαφόροις ἐνοῦσθαι σώμασι κατὰ τινα ὁρισμένον χρόνον, ἵνα μὴ τὴν ἀπειρίαν τῶν ψυχῶν καταδέξαιντο. Ἄλλοι ἄλλας εὖρον ἀποφυγὰς. Ἄλλοι φυλαττόμενοι πάντα τὰ τῶν ἄλλων, οὐκ ἄτοπον εἶπον εἶναι | τὰς χωριστὰς ψυχὰς ἐνεργεῖα εἶναι ἀπείρους· τὸ γὰρ ἐνεργεῖα ἀπειρον εἶναι ἐν αὐτοῖς πρὸς ἀλληλα τάξιν μὴ ἔχουσι κατὰ συμβεβηκὸς ἔστιν ἀπειρον εἶναι, ὅπερ τιθέναι οὐδὲν νομίζουσιν ἄτοπον, καὶ ἔστιν αὕτη θέσις Ἀβινσένου καὶ Ἀλγαζέλου· τί δὲ τούτων Ἀριστοτέλης ἐδόξασεν, οὐχ εὐρηται διαρρήδην, εἰ καὶ διαρρήδην τὴν τοῦ κόσμου αἰδιότητα τίθησιν. Ἄλλὰ τοῖς διδασκάλοις τῆς ἀληθινῆς πίστεως οὐδεμία δυσχέρεια συμβαίνει περὶ τοῦτο, μὴ ὑποτιθεμένοις τὴν τοῦ κόσμου αἰδιότητα. Ἄλλ' οὐδ' ἀναγκαῖον, εἰ τοῦ σώματος ἀναιρεθέντος ἢ ψυχῆ μένοι, συμβεβηκότως ἡνώσθαι τούτῳ. Ἐν γὰρ τῇ τοῦ συμβεβηκότος ὑπογραφῇ, τὸ χωρὶς τῆς τοῦ ὑποκειμένου φθορᾶς, τοῦ ἐξ ὕλης συγκειμένου λέγει καὶ εἶδος. Εἰ δ' ἐπὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ συνθέτου ὑποκειμένου

ἀνάγοιτο, οὐκ ἀληθές· συμβαίνει γὰρ τὴν πρώτην ὕλην ἀγέννητον εἶναι καὶ ἀφθαρτον· ὅθεν, ἀπιόντος τοῦ εἶδους, μένει ἐν τῇ ἑαυτῆς οὐσίᾳ, καίτοι τὸ εἶδος οὐ συμβεβηκότως ταύτῃ ἦνωτο, ἀλλ' οὐσιωδῶς· καθ' ἐν γὰρ εἶναι ἦνωτο. Ὁμοίως καὶ ἡ ψυχὴ ἐνοῦται τῷ σώματι καθ' ἐν εἶναι· ὅθεν, εἰ καὶ μένει μετὰ τὸ σῶμα οὐσιωδῶς, ἀλλ' οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἦνωτο 5 τούτῳ. Τὸ δὲ τὴν μὲν πρώτην ὕλην μὴ μένειν ἐνεργείᾳ μετὰ τὸ εἶδος, εἰ μὴ κατ' ἐνέργειαν εἶδους ἑτέρου, τὴν δὲ ψυχὴν ἐν τῇ ἑαυτῆς μένειν ἐνεργείᾳ, ἐκ τούτου συμβαίνει, ὅτι ἡ μὲν ἀνθρωπίνη ψυχὴ εἶδος ἐστὶ καὶ ἐνέργεια, ἡ δὲ πρώτη ὕλη, δυνάμει ὄν. Εἰ δὲ καὶ τὸ νοεῖν ἡμῶν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, φθειρομένου τοῦ σώματος, φθείρεται, ὅμως διαδέχεται τρόπος 10 ἕτερος τοῦ νοεῖν ὑψηλότερος, ὃ χωρὶς φαντασμάτων, ὃν τρόπον αἱ χωρίζονται οὐσίαι νοοῦσι καθ' αὐτάς. Τὸ δὲ ἀναμιμνήσκεσθαι οὐ μένει, ὡς δι' ὄργάνου σωματικοῦ γινόμενον· ἡ δὲ νόησις τῶν ἐντεῦθεν ἐγνωσμένων μένει, ἢ λέγοιτ' ἂν ὁμωνύμως ἀνάμνησις. Αἱ δὲ ἄλλαι τῆς ψυχῆς ἐνεργεῖαι, ὅσον τὸ ἀγαπᾶν καὶ χαίρειν καὶ τὰ τοιαῦτα, ὡς μὲν πάθη καὶ τῆς αἰσθητικῆς 15 ἐφέσεως ἐνέργεια οὐ μένουσιν ἐν τῇ ψυχῇ χωρισθείσῃ, ὡς δὲ ἀπλή ἐνέργεια τῆς θέλησεως καὶ χωρὶς πάθους, μένουσιν. Ὡς γὰρ ὁ νοῦς, καὶ ἡ θέλησις ἄνευ ὄργάνου ἐνεργεῖ. Ἐξ οὖν τῶν τοιούτων ἐπιχειρήσεων οὐ δυνατὸν συμπεραίνειν θνητὴν τὴν ἀνθρωπίνην εἶναι ψυχὴν.

LXXXII. — Ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀλόγων ζώων, οὐκ ἀθάνατοι. 20

Οὐδεμία γὰρ ἐνέργεια τῆς ψυχῆς τῆς τοιαύτης ἄνευ σώματος δύναται εἶναι, καὶ φθαρέντος οὖν τοῦ σώματος φθείρεται.

Ἔτι, εἰ μένοι ἡ τοιαύτη ψυχὴ, ἔσται εἶδος χωριστὸν τῆς ὕλης· οὐκοῦν ἐνεργείᾳ νοητὸν· οὐκοῦν | καὶ νοῦς, καὶ οὕτως ἔσται νοερά· ἀλλ' ἀδύνατον. f. 59

Ἔτι, ἐν τοῖς ἀλόγοις οὐχ εὐρίσκεται ἔφεσις τοῦ ἀεὶ εἶναι, εἰ μὴ ὅσον ἐν τῇ τοῦ εἶδους διαμένειν διαδοχῇ, καθόσον ἔφεσις τις ἐστὶν ἐν αὐτοῖς τῆς γενέσεως, ἢ τὸ εἶδος διαμένει, ἢ τις ἔφεσις καὶ ἐν φυτοῖς καὶ ἀψύχοις εὐρίσκεται φυσικῶς. Ἡ δὲ ἔφεσις τοῦ ἀεὶ εἶναι καταλήψει τινὶ ἔπεται· ἡ δὲ αἰσθητικὴ κατάληψις, τοῦ νῦν οὔσα καὶ τοῦ ἐνταῦθα κινου- 30 τος, οὐχ οἷα τε καταλαβεῖν τὸ ἀεὶ εἶναι. Οὐδ' ἄρα ἐφίεται· οὐδ' ἄρα δεκτικὴ ἐστὶ τοῦ ἀεὶ εἶναι ἢ ἄλογος ψυχὴ.

Ἔτι, αἱ ἡδοναὶ τελειοῦσι τὰς ἐνεργείας· αἱ δὲ ἡδοναὶ τῶν ἀλόγων πᾶσαι περὶ τῶν συντηρούντων τὸ σῶμα, ὥστε καὶ πᾶσα τῶν ἀλόγων ψυχῶν ἐνέργεια πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ σώματος εἶναι ὡς τέλους. 35

Τούτῳ καὶ ἡ Γραφὴ συμφωνεῖ· ἐν γὰρ τῇ Γενέσει περὶ τῶν ἀλόγων λέγεται ζώων ὅτι „ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ ἐστίν“. Ταύτης τῆς δόξης, καὶ Ἀριστοτέλης ἐστίν. Πλάτων μόνος ὑπέθετο τὰς τῶν ἀλόγων

37 Levit. 17, 11

38 μόνος corrigé de μόνον A

ψυχὰς ἀθανάτους διὰ τὸ οἶσθαι πᾶσαν ψυχὴν κινητικὴν ἀθάνατον εἶναι, κινητικὴν δὲ εἶναι καὶ τοῦ ἀλόγου τὴν ψυχὴν· τὴν δὲ κινητικὴν εἶναι ἀθάνατον, ὡς ἑαυτὴν κινουσαν. Ἄλλὰ δέδεικται τῆς ἀλόγου ψυχῆς ἡ ἐνέργεια τὸ αἰσθάνεσθαι, μὴ δυναμένη ἄνευ σώματος εἶναι, καὶ ἡ ἔφεσις αὐτῆς μετὰ τινος μεταβολῆς τοῦ σώματος γίνεσθαι· ὅθεν ἐπεται συμφέρεσθαι τῷ σώματι πᾶσαν ἐνέργειαν τῆς ταιαύτης ψυχῆς, καὶ αὐτὴν ἀκολούθως.

LXXXIII. — Ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ μετὰ τοῦ σώματος ἤρξατο εἶναι.

10 Ἡ γὰρ ψυχὴ ἐνοῦται τῷ σώματι ὡς ἐντελέχεια καὶ εἶδος· ἡ δὲ ἐντελέχεια, εἰ καὶ φύσει προτέρα ἐστὶ τῆς δυνάμεως, ὁμῶς ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὑστέρᾳ ἐστὶ· κινεῖται γὰρ τι εἰς ἐντελέχειαν ἐκ δυνάμεως. Πρῶτον οὖν σπέρμα, ὃ δυνάμει ζῶν [ἐστὶ]· εἶτα ψυχὴ, ἣ ἐστὶ ζωῆς ἐντελέχεια.

Ἔτι, εἰ αἱ ψυχαὶ ἄνευ σωμάτων ἐκτίσθησαν, πῶς τοῖς σώμασιν ἦνων-
15 ται; Εἰ μὲν γὰρ βίᾳ, καὶ πᾶν βίαιον παρὰ φύσιν ἐστίν, παρὰ φύσιν τί ἐστὶν ἡ ἐνώσις αὐτῶν καὶ ὃ ἐκ τῆς ἐνώσεως ταύτης ἀνθρώπος, ὃ ψεῦδος. Εἰ δὲ φύσει, καὶ φύσει ἐφίενται εὐθύς κτιζόμεναι σώμασιν ἐνοῦσθαι· ἡ δὲ φυσικὴ ἔφεσις αὐτίκα προεῖσιν εἰς ἐνέργειαν, εἰ μὴ τι κωλύοι, ὡς ἐπὶ τῶν βαρέων καὶ κούφων· ἡ γὰρ φύσις καθ' ἓνα τρόπον ἐνεργεῖ. Ἄλλ' εἰ
20 τι ἐκώλυεν, βίαν ἂν ἐπέφερεν· βία δὲ διηρησθαι ἐπὶ χρόνον τινὰ τὰς ψυχὰς τῶν σωμάτων, ἄτοπον, πρῶτον μὲν, ὅτι ἐν τῇ οὐσίᾳ ἐκείνῃ οὐ δύναται τι
f. 59^v | βίαιον εἶναι· τοῦτο δέ, ὅτι τὸ βίαιον καὶ παρὰ φύσιν συμβεβηκὸς ὄν οὐ δύναται προτέρον εἶναι τοῦ κατὰ φύσιν καὶ τοῦ παντὶ τῷ εἶδει ἐπο-
μένου.

25 Τούτου τὸ ἐναντίον πολλοὶ ἐδόξασαν· οἱ τε γὰρ Πλατωνικοὶ αἰδίους ἔθεντο τὰς ψυχὰς, καὶ νῦν μὲν ἐνοῦσθαι τοῖς σώμασι, νῦν δὲ ἀπολύεσθαι τῶν σωμάτων, κατὰ τινὰς παρατετηρημένας καὶ ὠρισμένας ἐτῶν περιφοράς. Ἄλλοι τὴν μέσσην ὡσανεὶ ὁδὸν εἶλοντο, αἰδίους μὲν τὰς ψυχὰς οὐ τιθέντες, ἀλλὰ ἐν τῷ ἀοράτῳ κόσμῳ δημιουργηθείσας, ἣ καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἐκ νέου δὲ
30 συνδεῖσθαι τοῖς σώμασιν, ὧν πρῶτος Ὀριγένης ἦν, εἶτα Μανιχαῖοί τε ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ τῶν αἰρετικῶν. Ἔλεγε δὲ Ὀριγένης ἐξ ἀρχῆς μὲν ἐκτίσθαι τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς, θείᾳ δὲ προνοίᾳ τοῖς σώμασιν ὑστερον ἐνωθῆναι ἐπὶ δίκῃ· πρὸ γὰρ τῶν σωμάτων αὐτὰς ἀμαρτεῖν καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀμαρτίας ποσότητα, τιμιωτέροις ἢ ἀτιμοτέροις σώμασιν ὡσπερ τισὶν
35 εἴρχταις ταύτας κατακλεισθῆναι.

Λόγοις δὲ οἱ τιθέντες τὴν τῶν ψυχῶν αἰδιότητα τοιοῖσδε ἐκινουῦντο· τὸ μὴ παυόμενόν ποτε τοῦ εἶναι ἔχει δύνειν τοῦ ἀεὶ εἶναι· τὸ δὲ δύνειν ἔχον τοῦ ἀεὶ εἶναι οὐδέποτε ἐστὶν ἀληθὲς λέγειν μὴ εἶναι αὐτό· περὶ δὲ τοῦ ἠργμένου ἀληθὲς λέγειν ποτὲ μὴ εἶναι αὐτό· ὃ τοίνυν οὐδέποτε παύ-
40 εται τοῦ εἶναι, οὐδέποτε ἤρξατο εἶναι.

Ἔτι, ἡ τῶν νοητῶν ἀλήθεια, ὡσπερ ἐστὶν ἀφθαρτος, οὕτω καὶ αἰδῖος, ὅσον ἐξ ἑαυτῆς· ἐστὶ γὰρ ἀναγκαία· πᾶν δὲ τὸ ἀναγκαῖον, αἰδῖον· ὁ γὰρ ἀναγκαῖον εἶναι, ἀδύνατον μὴ εἶναι· ἐκ δὲ τῆς ἀφθαρσίας τῆς ἀληθείας τῶν νοητῶν δείκνυται κατὰ τὸ εἶναι ἀφθαρτος ἡ ψυχὴ. Ὡσαύτως οὖν καὶ ἐκ τῆς αἰδιότητος αὐτῆς δύναται καὶ ἡ αἰδιότης δείκνυσθαι τῆς ψυχῆς. 6

Ἔτι, εἰ ἐκ νέου τσαυταὶ ψυχαὶ ἀρχόνται τοῦ εἶναι, ὅσοι γεννῶνται ἄνθρωποι, καθ' ἡμέραν πλεῖστα τῶν ἀρχικῶν μερῶν προστίθεται τῷ παντί, καὶ πλεῖστα ἐλλείπουσιν· αἱ δὲ νοεραὶ οὐσίαι, ἐν αἷς αἱ ψυχαί, ἀρχικὰ μέρη τοῦ παντός· οὕτως οὖν ἀτελὲς ἐστὶ τὸ πᾶν, ὅπερ οὐχ οἶόν τε.

Ἔτι, εἰ καθ' ἡμέραν ὁ Θεὸς νέας ἐποίει ψυχάς, οὐκ ἂν ἐλέγετο, ὅτι 10 ἐν τῇ ἐβδόμῃ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων ὧν ἤρξατο ποιεῖν.

LXXXIV. — Λύσεις.

Ἡ μὲν οὖν Ὀριγένους θέσις, ἀδύνατος· ἡ γὰρ τιμωρία ἐναντία ἐστὶ τῷ τῆς φύσεως ἀγαθῷ, καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται κακόν. | Ἄλλ' ἀδύνατον f. 60 τὴν ἔνωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος εἶναι κακόν. Σκοπεῖ γὰρ ἡ φύσις ὡς τέλος αὐτὴν, καὶ εἰς ταύτην ἡ γένεσις ἴσταται, καὶ ἔτι ἔψεται τὸ τὸν ἄνθρωπον εἶναι μὴ εἶναι ἀγαθὸν κατὰ φύσιν, οὗ τοῦναντίον ἀληθές, ὡς ἐν τῇ Γενέσει λέγεται ἰδεῖν τὸν Θεόν, ὅτι ἦσαν πάντα καλὰ λίαν ὅσα πεποίηκεν. Ἡ ἀγαθὸν μὲν ῥηθήσεται τὸ εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἐκ 20 ψυχῆς καὶ σώματος, κατὰ συμβεβηκὸς μέντοι· ἐκ τοῦ κακοῦ γὰρ οὐ πρόβεισιν ἀγαθόν, εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός, καὶ ἀπὸ τύχης ἐστὶ ὁ ἄνθρωπος γεγονώς, καίτοι, ὡς ἐν Σοφίᾳ λέγεται τοῦ Θεοῦ, μὴ μόνον τὴν ἀνθρωπίνην οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ πάντα ἐν ἀριθμῷ καὶ ζυγῷ καὶ μέτρῳ ἐνστησαμένου.

Ἄλλὰ καὶ αἱ φασιν οἱ τιθέντες τὴν αἰδιότητα τῶν ψυχῶν ῥάδιον 25 λύειν· συγχωρητέον γὰρ τὸ τὴν ψυχὴν τοῦ αἰεὶ εἶναι δύναμιν ἔχειν· ἀλλ' ἡ δύναμις καὶ τὸ δυνάμει τοῦ πράγματος οὐκ ἐπὶ τὸ γεγονὸς ἑαυτὴν ἐκτείνει, ἀλλ' ἐπὶ τὸ ὄν ἢ ἐσόμενον· ὅθεν ἐν τοῖς παρωχημένοις τὸ δυνάμει τόπον οὐκ ἔχει. Ὅθεν ἐκ τοῦ τὴν ψυχὴν τοῦ αἰεὶ δυνάμει εἶναι 30 δύναμιν ἔχειν οὐ συμπεραίνεται ὅτι αἰεὶ ἦν, ἀλλ' ὅτι μόνον αἰεὶ ἐστὶ. Ἡ δὲ τῆς νοουμένης ἀληθείας αἰδιότης διχῶς δύναται νοεῖσθαι· ἓνα μὲν τρόπον, ὅσον πρὸς τὸ νοούμενον· ἕτερον δέ, ὅσον πρὸς τὸ ὧν νοεῖται. Καὶ εἰ μὲν ἡ νοουμένη ἀλήθεια εἴη αἰδῖος, εἴη ὅσον πρὸς τὸ νοούμενον, ἔπεται ἡ αἰδιότης τοῦ νοουμένου πράγματος, οὐ μέντοι τοῦ νοούντος. Εἰ 35 δὲ ἡ νοουμένη ἀλήθεια αἰδῖος εἴη ὅσον πρὸς τὸ ὧν νοεῖται, ἔψεται τὴν νοοῦσαν ψυχὴν αἰδῖον εἶναι. Ἄλλ' οὕτως ἡ νοουμένη ἀλήθεια οὐκ ἐστὶν αἰδῖος, ἀλλὰ τὸν πρότερον τρόπον· φανερόν γάρ, ὅτι τῶν νοητῶν εἰδῶν

ἡ ἀλήθεια, οἷς ἡ ἡμετέρα νοεῖ ψυχῇ, ἐκ νέου ἡμῖν ἔπεισιν ἐκ τῶν φαντασμάτων διὰ τοῦ ἐνεργεία νοῦ. Ὅθεν οὐ δυνατόν συμπεραίνεσθαι τὸ τὴν ψυχὴν εἶναι αἰδίον, ἀλλ' ὡς αἰ νοούμεναι ἀλήθειαι ἐν αἰδίῳ τινὶ ἴδρυνται. Ἰδρυνται γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ἀληθείᾳ, ὡς αἰτία καὶ πάσης ἀληθείας καθόλου περιεκτικῆς. Πρὸς τοῦτο δὲ τὸ αἰδίον ἡ ψυχὴ παραβάλλεται οὐχ ὡς τὸ ὑποκείμενον πρὸς τὸ εἶδος, ἀλλ' ὡσπερ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸ ἴδιον τέλος· τὸ γὰρ ἀληθὲς ἀγαθὸν ἐστὶ τοῦ νοῦ καὶ τέλος αὐτοῦ· ἐκ δὲ τοῦ τέλους περὶ τῆς τοῦ πράγματος διαμονῆς ἐπιχείρημα λαβεῖν δυνατόν, ὡσπερ καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πράγματος ἐκ τῆς ποιητικῆς αἰτίας ἐπιχειρεῖν
 f. 60 v | δυνησόμεθα· ὁ γὰρ πρὸς αἰδίον τέλος ἐστὶ τεταγμένον αἰδίου διαμονῆς δεκτικὸν εἶναι ἀνάγκη. Ὅθεν ἐκ τῆς αἰδιότητος τῆς νοητῆς ἀληθείας ἡ τῆς ψυχῆς ἀθανασία δεικνυσθαι δύναται, οὐ μέντοι ἡ αἰδιότης αὐτῆς. Ἄλλ' οὐδ' ἐκ τῆς αἰδιότητος τοῦ ποιούντος δεικνυται, ὡς ἐλέχθη, ὅτε περὶ τῆς τῶν κτισμάτων αἰδιότητος ἐζητεῖτο.

15 Ἄλλὰ μὴν καὶ ἡ τελειότης τοῦ παντός ὅσον πρὸς τὰ εἶδη ζητεῖται, οὐ πρὸς τὰ ἄτομα, ἐπεὶ συνεχῶς τῷ παντὶ προῦφεστῶτων τῶν εἰδῶν, πλεῖστα προστίθεται ἄτομα· αἱ δὲ ἀνθρώπιναι ψυχαὶ οὐ κατ' εἶδος, ἀλλ' ἀτομικῶς διακρίνονται· ὅθεν οὐ μάχεται τῇ τελειότητι τοῦ παντός, εἰ ἐκ νέου καθ' ἡμέραν ἀνίσχουσιν αἱ ψυχαί. Ὅμοίως δὲ καὶ ἡ συντέλεια
 20 τῶν ἔργων καὶ ἡ κατάπαυσις κατὰ τὰ εἶδη νοεῖται, καὶ οὐ κατὰ τὰ ἄτομα. Ὅθεν ἡ γένεσις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ψυχῶν, ἃ εἰσιν ἐνὸς εἶδους ἐν ἀτομικῇ διακρίσει, οὐκ ἐναντιοῦται τῇ ῥηθείᾳ καταπαύσει, οὐδὲ εἰ νέας ὁ Θεὸς κτίζοι ψυχάς. Καὶ ἡ ἀλήθεια μὲν οὖν τῆς Γραφῆς ἑαυτῇ καὶ δι' ἄλλων συμφωνεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖ τὸ ἐν ψαλμοῖς· „Ὁ πλάσας
 25 κατὰ μόνας τὰς καρδίας αὐτῶν“, δηλαδή τὰς ψυχάς, ὅτι ἰδίᾳ ἐκάστῳ ψυχὴν ἰδίαν ἐποίησεν, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ πάσας.

LXXXV. — Ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ
 ἡ ψυχῇ.

30 Ἡ γὰρ θεία οὐσία αἰδίος ἐδείχθη· ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἡργμένη καὶ οὐ πρὸ τῶν σωμάτων γεγεννημένη.

Ἔτι, ὁ Θεὸς οὐδενός ἐστιν εἶδος· ἡ δὲ ψυχὴ εἶδος ἐδείχθη τοῦ σώματος.

Ἔτι, τὸ ἐξ οὗ τι γίνεται ἔστι πως ἐν δυνάμει πρὸς τὸ γινόμενον ἐξ
 35 αὐτοῦ· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐσία ἐνέργεια ἐστὶν εἰλικρινής.

Ἔτι, τὸ ἐξ οὗ τι γίνεται ἀλλοιοῦται τρόπον τινά· ὁ Θεὸς δὲ πάσῃ κινήσει ἀκίνητος.

Ἔτι, ἡ θεία οὐσία παντός ἀμερῆς, καὶ οὐ δυνατόν τι αὐτῆς εἶναι

τὴν ψυχὴν, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλην τὴν θείαν οὐσίαν εἶναι δυνατὸν τὴν ψυχὴν· μία γάρ ἐστιν ἡ θεία οὐσία, καὶ ἦν ἄν καὶ ἡ ψυχὴ μία πάντων.

Ἔτι, ὁ Θεὸς ἀπλούστατος καὶ ἀδιάφορος· ἐν δὲ τῇ ψυχῇ ποικιλία κατ' ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐνέργεια εἰλικρινής, ἐν δὲ τῇ ψυχῇ δύναμις καὶ ἐνέργεια κατὰ τὸν νοῦν. 5

Ἄλλ' οἱ παλαιοὶ ἐκάστην οὐσίαν χωριστὴν Θεὸν εἶναι ἔλεγον, οἷς καὶ Μανιχαῖοι ἠκολούθησαν, προσεπινοήσαντες τὸ ἐν τῇ Γενέσει, ὅτι ἐνέπνευσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς. Τοῦτο δὲ ἀτελεῖ τινα μᾶλλον ὁμοιότητα δείκνυσιν ἢ ὁμοιότητα, ὡς τὸ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ γεγενῆσθαι λέγει· ἔμπνευσεν γάρ τινα ζωῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον f. 61 παρὰ Θεοῦ δείκνυσι κατ' ὁμοιότητα ἀλλ' οὐ κατ' ἐνότητα οὐσίας· διὸ καὶ αὐτὸ πρόσωπον ἐμπνευσθῆναι λέγεται, ὅτι ἐν τούτῳ τῷ μέρει τοῦ σώματος τὰ πλείω τῶν αἰσθήσεων ὄργανα, κἀνταῦθα καθαρώτερον δείκνυται ἡ ζωὴ. Πνεῦμα οὖν ζωῆς δέδωκεν ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας ἀπομερίζων αὐτοῦ, καὶ ὁ σωματικῶς γὰρ εἰς πρόσωπον ἑτέρου ἐμπνέων, ὅθεν 15 καὶ ἡ μεταφορὰ εἰληφθῆαι δοκεῖ, ἀέρα εἰς τὸ πρόσωπον τούτου ὠθεῖ, οὐ μέρος τι τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

LXXXVI. — Ὅτι οὐ παράγεται μετὰ τοῦ σπέρματος.

Ἄλλὰ μὴν οὐδὲ τῷ σπέρματι συμπαράγεται, ὥσπερ σπειρομένη διὰ 20 τῆς συναφείας· ὧν γὰρ ἀρχῶν αἱ ἐνέργειαι ἄνευ σώματος οὐ δύνανται εἶναι, οὐδὲ ἡ ἀρχὴ αὐτῶν ἄνευ σώματος δύναται εἶναι. Οὕτω γὰρ ἔχει τοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα ὥσπερ τοῦ ἐνεργεῖν, ὡς τοῦναντίον ὧν αἱ ἐνέργειαι ἄνευ σώματος, καὶ ἡ γένεσις αὐτῶν οὐκ ἔστι διὰ γενέσεως σώματος· ἡ γὰρ τῆς θρεπτικῆς καὶ αἰσθητικῆς ψυχῆς ἐνέργεια οὐκ ἄνευ σώματος 25 ἐστίν· ἡ δὲ τῆς νοεῶς οὐ κέχρηται ὀργάνῳ σωματικῷ· ὥστε δῆλον καὶ τὸ συμπέρασμα.

Ἔτι, τὸ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν διὰ τοῦ σπέρματος ἀρξασθαι εἶναι διχῶς ἄν ἦν, ἢ ὡς ἐν σπέρματι οὖσαν ἐνεργεία, ὥσπερ κατὰ συμβεβηκὸς ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ γεννῶντος διαιρουμένην, ἢ ὡς δυνάμεως τινὸς οὐσης 30 ἐν τῷ σπέρματι, παρακτικῆς τῆς νοεῶς ψυχῆς. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἀδύνατον, ὅτι τελειοτάτη ἐστὶν ἡ ψυχὴ ἐνεργεία οὖσα, καὶ δεῖται ἀναλόγου τελειώτου καὶ ὑποκειμένου ταῖς ἐνεργείαις, ὀργάνοις διαφόροις πεποικιλμένου, τὸ δὲ σπέρμα οὐκ ἔστι τοιοῦτον. Καὶ τὸ δεύτερον ὁμοίως ἀδύνατον, ὅτι ἡ ἐν τῷ σπέρματι ποιητικὴ δύναμις τῷ μεταβάλλειν τὸ σπέρμα 35 πρὸς τὴν τοῦ ζώου γένεσιν ἐνεργεῖ, τὸ δὲ εἶδος δὲ εἶναι ἀρχεται διὰ τὴν

7 Gen. 2, 7 9 ὡς: peut-être καὶ A 13 καθαρώτερον: peut-être καθα-
ρωτέρα A 80 ἢ deux fois répété

τῆς ὕλης μεταβολὴν ἠρτημένον ἔχει τὸ εἶναι τῆς ὕλης· ὅπερ ἐδείχθη μὴ ἀρμόζειν τῇ ψυχῇ.

Ἔτι, γελοῖόν ἐστιν οὐσίαν τινὰ νοερὰν λέγειν ἢ διὰ σώματος διαίρεσιν διαιρεῖσθαι, ἢ ὑπὸ τινος σωματικῆς δυνάμεως παράγεσθαι· ἢ δὲ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ οὐσία τίς ἐστὶ νοερά.

Ἔτι, εἰ τινὸς γένεσις αἴτια τοῦ τι γίνεσθαι, καὶ ἡ φθορὰ αὐτοῦ αἴτια τοῦ τι ὄν παύσασθαι· ἢ δὲ τοῦ σώματος φθορὰ οὐκ ἐστὶν αἴτια τοῦ τὴν ψυχὴν παύσασθαι· ἀθάνατος γάρ· οὐδ' ἄρα ἡ γένεσις τοῦ σώματος, αἴτια τοῦ τὴν ψυχὴν ἀρξασθαι εἶναι, ἀλλ' ἡ τοῦ σπέρματος ἐξαγωγή τῆς τοῦ σπέρματος γενέσεως ἴδια αἴτια ἐστίν. Ἐντεῦθεν ἀποσκορακίζεται καὶ ἡ Ἀπολιναρίου πλάνη καὶ τῶν ἀκολουθῶν, οἱ ἔφασαν ψυχὰς ἐκ ψυχῶν γίνεσθαι ὡς ἐκ σωμάτων σώματα.

LXXXVII. — Ὅτι ὑπὸ Θεοῦ διὰ δημιουργίας εἰς τὸ εἶναι παράγεται.

Οὔτε γὰρ αἰδῖος οὐσα, οὔτε τοῦ σώματος προϋφεστηκυῖα, ἀλλ' ἐκ νέου ἀρχομένη τοῦ εἶναι, ἐπεὶ μὴδ' ἐκ τοῦ σπέρματος γίνεται οὐδ' ὅπως οὖν, διὰ δημιουργίας ὑπόλοιπόν ἐστὶν αὐτὴν γίνεσθαι, καὶ ἐκ μόνου Θεοῦ, ὅς μόνος ἐστὶ δημιουργός.

Ἔτι, ἡ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ παρὰ τὰ ἄλλα εἶδη ἐν τῷ ἑαυτῆς εἶναι ὑφίσταται, καὶ τοῦ ἑαυτῆς ἰδίου εἶναι τῷ σώματι κοινωνοῖ, καὶ οὔτε κατὰ συμβεβηκὸς γίνεται τοῦ συνθέτου γινομένου, οὔτε τὴν ὕλην ἔχει μέρος αὐτῆς. Οὐκ ἄρα γίνεται ἐξ ἐτέρου ὡς ἐξ ὕλης. Λείπεται τοίνυν ἐκ τοῦ μηδενὸς γίνεσθαι, καὶ οὕτως δημιουργεῖται· τὸ δὲ δημιουργεῖν, ἴδιον τοῦ Θεοῦ· ὑπ' αὐτοῦ ἄρα ἀμέσως δημιουργεῖται.

Ἔτι, τῶν τοῦ αὐτοῦ γένους ὁ αὐτός ἐστι τρόπος τῆς εἰς τὸ εἶναι παραγωγῆς· ἢ δὲ ψυχὴ ἐκ τοῦ γένους τῶν νοερῶν οὐσιῶν, αἱ τῇ ὁδῷ τῆς δημιουργίας παράγονται.

Ἔτι, ἡ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ εἰς τὸ εἶναι παράγεται ἀπολελυμένως, οὐ τυγχάνουσα ἐτέρου τινός, ὃ τοῦ εἶναι ἂν εἴη ἀρχή, ὡς ἐπὶ τῶν συνθέτων ἐξ ὕλης καὶ εἶδους, αὐτὸ δὲ τὸ εἶναι τοῦ πρώτου καὶ καθόλου ποιούντος ἐστὶν ἀποτέλεσμα. Οὐ δύναται τοίνυν εἰς τὸ εἶναι παράγεσθαι εἰ μὴ ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ καθόλου ποιούντος, ὃ ἐστὶν ὁ Θεός.

Ἔτι, τὸ τέλος τοῦ πράγματος τῇ ἀρχῇ ἀνταποκρίνεται· τὸ δὲ τέλος καὶ ἡ ἐσχάτη τελείωσις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὸ διὰ γνώσεως καὶ ἀγάπης τὴν τάξιν παρελθεῖν τῶν κτισμάτων, καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀρχὴν, ἢ ἐστὶν ὁ Θεός, ἀφικέσθαι, ὡστ' ἰδίως ἐξ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀρχὴν ἔχει τῆς πρώτης καταβολῆς. Τούτῳ δὲ συνάδει καὶ ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τῆς ψυχῆς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄλλων εἶπεν ὁ Θεός

„Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετά ψυχῶν ζωσῶν“, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· περὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐνεψύσησεν, καὶ τὰ ἐξῆς.

LXXXVIII. — Λόγοι πρὸς τὸ διὰ σπέρματος αὐτὴν παράγεσθαι.

5

Ἄλλ' ἐπιχειροῦσί τινες εἰς τούναντίον. Εἰ γὰρ συνωνύμως τοῖς ἄλλοις ὁ ἄνθρωπος ζῶον ἢ αἰσθητικόν, ἢ αἰσθητικὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ αὐτοῦ γένους τοῦ τῶν ἄλλων ἐστίν, ὥστε καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς τὸ εἶναι παράγεται· ἐκεῖναι δὲ πᾶσαι διὰ τῆς ἐν τῷ σπέρματι δυνάμεως f. 62 εἰς τὸ εἶναι προάγονται, τὸ δ' αὐτὸ κατ' οὐσίαν ἐν ἀνθρώπῳ ἢ τε νοερά 10 καὶ αἰσθητικὴ ψυχὴ, ὡς προαποδέδεικται· ἄρα, καὶ τὸ ἐξῆς.

Ἔτι, κατὰ Ἀριστοτέλην, πρότερόν ἐστι τῷ χρόνῳ ζῶον, εἶτα ἄνθρωπος· ἀλλ' ἔταν ἢ ζῶον καὶ μήπω ἄνθρωπος, αἰσθητικὴν ἔχει ψυχὴν, ἢ ἐστὶν ἐν δυνάμει τοῦ εἶναι ζῶον λογικόν· αὕτη δὲ ἢ αἰσθητικὴ ἐκ τῆς τοῦ σπέρματος δυνάμεως πρόβεισιν, ὥστε καὶ ἢ λογικὴ. 15

Ἔτι, ὁ Ἀπολιναρίου οὕτως ἐπιχειρεῖ· ὁ ἀναπληρῶν τι ἔργον συνεργεῖ τῷ ποιῶντι· ἀλλ' εἰ αἱ ψυχαὶ δημιουργοῦνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οὗτος τὴν γένεσιν τῶν παίδων ἀναπληροῖ, οἱ πολλάκις ἐκ μοιχείας γεννῶνται· ἀλλ' ἀτοπον τοῖς μοιχοῖς συνεργεῖν τὸν Θεόν.

Ἐπιχειρεῖται δὲ καὶ ἐν τινι λόγῳ, ἐπιγραφομένῳ εἰς τὸν Νύσσης 20 Ἰρηγόριον, οὕτως· ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος γίνεται ἐν, ἤγγουν εἰς ἄνθρωπος. Εἰ μὴ γίνοιτο τοίνυν ἅμα τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ ἢ ψυχὴ, ἔσται ταῦτό πρότερόν τε καὶ ὕστερον αὐτοῦ, ὅπερ ἀδύνατον· ἀλλὰ τὸ σῶμα ἐν τῇ ἐκκρίσει τοῦ σπέρματος ἄρχεται γίνεσθαι· καὶ ἢ ψυχὴ ἄρα.

Ἔτι, οὐδὲν ζῆ εἰ μὴ διὰ ψυχὴν· τὸ δὲ σπέρμα ἐστὶ ζῶν· ἀπὸ τε γὰρ 25 ζῶντος ἐκκρίνεται καὶ ζωτικὴ φαίνεται ἐν αὐτῷ θερμῇ καὶ ἐνέργεια ζωῆς, καὶ τρίτον, εἰ μὴ ζῶν εἶχον ἐν ἑαυτοῖς τὰ σπέρματα, οὐκ ἂν ἠδύναντο θερμαίνεσθαι πρὸς τὸ ζῶν ἐξ ἀψύχου τῆς γῆς. Ἔστιν ἄρα ἐν τῷ σπέρματι ἢ ψυχὴ.

Ἔτι, εἰ μὴ οὕτως, ἀλλ' ἐκ νέου δημιουργεῖται καὶ ἐνιδρύεται τῷ 30 σώματι, ἔπεται περαιτέρω τὴν ψυχὴν εἶναι διὰ τὸ σῶμα· ὁ γὰρ ἔστι δι' ἕτερον, ὕστερον ἐν ἐκείνῳ εὐρίσκεται, ὡσπερ διὰ τὸν ἄνθρωπον γεγόνασι τὰ ἱμάτια· τοῦτο δὲ ἐστὶ ψεῦδος· μάλλον γὰρ ἔστι διὰ τὴν ψυχὴν τὸ σῶμα· τὸ γὰρ τέλος αἰετὶ τιμιώτερον. Ἀνάγκη τοίνυν τῇ τοῦ σπέρματος ἐκκρίσει καὶ τὴν ψυχὴν συνανίσχειν, εἰ μὴ πρὸ τοῦ σώματος ἐστίν. Καὶ 35 ἄλλοις τοιούτοις λόγοις τῇ θέσει ταύτῃ συναγωνίζονται, οὓς ῥάδιον λύειν ἐστίν.